

ישראל – שבויה בידי חוטפי חייליה?

יורם שוייצר

ישראל ניצבת כבר שנים בפני סחטנות של ארגוני טרור המחזיקים בני ערובה ישראלים, חיילים ואזרחים; בעבור שחרורם דרשו ממנה חוטפיהם לשלם בשחרור מאות מאסיריהם. כאשר ניצבה ישראל בפני סיטואציות כאלה בעבר ועמדה לרשותה אופציה צבאית ראלית לשחררם בכוח, עשתה זאת, אולם כאשר לא הייתה אופציה כזו, שילמה ישראל תמיד מחיר גבוה בעבור שחרורם. מדיניות זו גובשה במשך עשרות שנים, משלהי שנות השישים. המציאות הזו הובילה את ארגוני הטרור לכוון את פעילותם, בהתאם ליכולתם, לערוץ אשר לישראל אין אפשרות לפעולה בו, ולמעשה עודדה אותם לבחור דפוסי פעולה של "פגע וברח" עם בני הערובה אל מחוץ לטווח השגת שחרורם בכוח על ידי כוחות הביטחון של ישראל.

מבין אויבי ישראל בלטו כמה ארגונים שעשו שימוש בדפוס פעולה זה. בעבר היה זה ארגון החזית העממית לשחרור פלסטין – המפקדה הכללית של אחמד ג'בריל, ואילו בשנים האחרונות היה חזבאללה הבולט שבהם. בשנת 1986, בבית יהון שבלבנון, חטף חזבאללה לראשונה שני חיילי צה"ל – יוסף פינק ורחמים לוי-אלשייך. הארגון הסתיר את דבר מותם במשך חמש שנות המשא ומתן, ובתמורה להחזרת גופותיהם ולשחרור עשרים חיילי צבא דרום לבנון (צד"ל) קיבל מישראל ארבעים מעצוריו שהיו כלואים בכלא אל חיאם ו-123 גופות של חלליו. בשנת 2000 חטף חזבאללה בהר דב שלושה חיילי צה"ל – עומאר סועאד, בני אברהם ועדי אביטן, והרגם במהלך האירוע. זמן קצר לאחר מכן חטף חזבאללה בחו"ל את אלחנן טננבאום – אזרח ואלוף משנה במילואים. בתמורה להחזרתם לידי ישראל קיבל חזבאללה, 35 אסירים לבנוניים ביניהם, השייח עביד ומוצטפא דיראני ואסירים בעלי אזרחויות זרות, כ-400 אסירים פלסטינים ו-60 גופות של לוחמי חזבאללה שהיו קבורות בישראל.¹

גם חמאס עסק בניסיונות לחטיפת חיילים ישראלים כדי לכפות על ישראל את שחרור חבריו הכלואים. מראשית שנות התשעים ביצעו אנשי חמאס כמה ניסיונות לחטיפת חיילים, רובם נרצחו בעת החטיפה, בהסתרת גופותיהם ובניסיון לסחוט מישראל שחרור עצורים בתמורה לחשיפת מקום קבורתם. כך היה במקרים של חטיפתם ורציחתם של איש מג"ב ניסים טולדנו והחיילים אבי סספורטס ואילן סעדון.² חמאס חטף גם את נחשון וקסמן, חייל צה"ל. ישראל איתרה את מקום הסתרתו, וניסתה לשחררו בפעולה צבאית; ניסיון החילוץ נכשל, והוא נהרג.

בשנים האחרונות שוב נאלצה ישראל להתמודד עם הדילמות הכרוכות בתביעה לשחרר אסירים ביטחוניים בסחיטה עקב חטיפת חייליה בידי שני הארגונים הללו ובתנאים של היעדר אופציה צבאית לשחרורם מידי שוביהם. ב-25 ביוני 2006 נחטף חייל צה"ל גלעד שליט בידי חוליה משותפת של חמאס וארגון ועדות ההתנגדות העממית שתקפה טנק ישראלי, הרגה שניים מחייליו, פצעה שלישי, ונסוגה לעזה עם החטוף.³ מספר שבועות לאחר מכן, ב-12 ביולי, חטף חיזבאללה שני חיילי מילואים של צה"ל בפעולה מורכבת, שבכללה הפגזה ארטילרית מסיבית של יישובים בצפון ישראל. פעולה זו נועדה להסיח את הדעת מהתקיפה הממוקדת על סיור שנע לאורך גדר הביטחון. התוקפים פגעו בחיילים שנסעו בג'יפ, חטפו שניים מהם שנהרגו בהתקפה – אלדד רגב ואודי גולדווסר, והעבירו אותם לתוככי לבנון. צה"ל לא הצליח לעצור את הרכב הנמלט ולחלץ את החטופים.⁴

שתי החטיפות הללו העמידו את ישראל בפני כורח לנהל משא ומתן עקיף, באמצעות מתווך, עם ארגונים אשר שוללים קטגורית את זכות קיומה כמדינה ריבונית ואשר ביצעו פעילות טרור נגדה במשך שנים. העובדה שישראל אינה מקיימת עמם כל קשר ישיר חייבה אותה למצוא מתווך אמין, המקובל על שני הצדדים, כדי שיביא למימוש עסקאות חילופין במהירות האפשרית ובמחירים שתהיה נכונה לשלם בלי לחייבה להכיר פורמאלית בארגונים הללו.

הדילמות של ישראל במשא ומתן מול חיזבאללה

המשא ומתן החשאי בין ישראל ובין חיזבאללה, שנוהל בצד הישראלי על-יד עופר דקל (לשעבר סגן ראש השב"כ), התבצע באמצעות המתווך הגרמני גרהאד קונראד ונמשך כשנתיים, בין אוגוסט 2006 ליוני 2008. בין הדרישות שהציב חיזבאללה היו שחרורם של הלבנונים האסורים בישראל, ובהם אזרח ושלושה לוחמי חיזבאללה שנשבו במלחמת לבנון השנייה, וכן שחרורו של סמיר קונטאר, אזרח לבנוני ממוצא דרוזי שהשתתף בפיגוע בישראל כחבר בארגון הפלסטיני חזית השחרור הפלסטיני.

בפיגוע שהשתתף בו קונטאר, בהיותו בן 15, נרצחו ארבעה ישראלים. קונטאר נשפט לחמישה מאסרי עולם. מלבד זה, דרש חזבאללה את שחרורם של מאות פלסטינים ועצורים ערבים, שאינם לבנונים.

ישראל הביעה נכונות לשחרר את הלבנונים, אך התמקחה על שחרורו של קונטאר משום שיצא לפעולה כחבר בחוליה פלסטינית, וכן סירבה להסכים לשחרור עצורים פלסטינים וערבים אחרים לידי חזבאללה. סירוב זה נבע מאי-נכונותה העקרונית של ישראל להעניק למנהיג חזבאללה חסאן נצראללה מעמד מוכר כלשהו בניהול הסכסוך הישראלי-פלסטיני או בכל עניין אחר הקשור בסכסוך בין ישראל למדינות ערב. עם זאת, בסופו של המשא ומתן שחררה ישראל את כל הלבנונים, ובכללם את סמיר קונטאר. ישראל גם מסרה ללבנון 199 גופות של מחבלים (ובהם שמונה חללי חזבאללה).⁵ מלבד זה, כמה חודשים לאחר מימוש העסקה שחררה ישראל כמאתיים אסירים פלסטינים, שעמדו לסיים ממילא את תקופת ריצוי עונשם.⁶ ישראל היא זו שבחרה את האסירים המיועדים לשחרור ונמנעה מלאפשר לחזבאללה להשתתף בקביעת הרשימה, למרות דרישתו של הארגון.

במשך כל תהליך המשא ומתן סחר חזבאללה במידע על גורלם של החטופים, והסתיר בקפדנות את המידע על מצבם – אם הם חיים או שנהרגו באירוע. טקטיקה זו אפינה את ניהול המשא ומתן הקבוע מצד חזבאללה בכל אירועי המיקוח מול ישראל. לבסוף, ב-16 ביולי 2008, ביום החזרת החיילים, חשף חזבאללה לראשונה – חשיפה פומבית, דרמטית ומשפילה במכוון – את היותם של שני החיילים החטופים חללים.⁷

הדילמות העיקריות עמן התמודדה ישראל בעת המשא ומתן עם חזבאללה התמקדו בשאלת שחרורו של רוצח מורשע, אשר לחובתו נפסק מספר רב של מאסרי עולם, ובשאלת שחרורם של אסירים חיים בתמורה לגופות. הדילמה הראשונה בענייניו של סמיר קונטאר, שבעבר סירבה ישראל לשחררו, הייתה בעיקרה ערכית-סמלית, ובה בעת גם רגשית משום שעבור ישראלים רבים הוא סימל את המפלצתיות הרצחנית הגלומה בטרור הפלסטיני. קונטאר זכור בציבור בישראל לדיראון עולם כמי שרצח במו ידיו אב ובתו התינוקת בחוף הים שנמלט אליו עם חבריו, לאחר שתקפו ורצחו ישראלים בבית מגורים באישון ליל בנהריה. אף שריצה עונש של 27 שנים בכלא הישראלי, עוררה תביעת חזבאללה לשחררו רגשות שליליים עזים וויכוח פומבי נוקב בציבור הישראלי, שרבים מקרבו רצו לראותו מכלה את ימיו בכלא הישראלי. קושי נוסף נבע מהחשש כי שחרור אסירים ביטחוניים חיים תמורת גופות של חיילים ישראלים עלול לסכן את חי השבויים הישראלים הבאים משום שהחוטפים העתידיים ידעו כי גם

עבור חיילים מתים יוכלו לגבות מחיר גבוה מישראל, ולכן – על פי פרשנות זו – לא יקפידו להחזיקם בחיים ולא יירתעו מלהרגם.

מנגד, לראש הממשלה אהוד אולמרט היה ברור כי המשך המשא ומתן עם חזבאללה בלי לסיימו היה עלול להותיר את משפחות החטופים עם הספק אשר לגורל בניהם, למרות ההערכה כי קטן הסיכוי שהם נותרו בחיים. מלבד זה, שאף ראש הממשלה למנוע מצב שאשתו של אחד החטופים תיוותר עגונה לפרק זמן בלתי ידוע, בעקבות התקדים של אשתו של הנווט הנעדר רון ארד, שגורלו נותר עלום כבר 24 שנה. גם הלחץ הציבורי והתקשורתי לסכם את העסקה במחיר (הסביר) שנדרש הכריע לבסוף את הכף לזכות מימושה – למרות עגמת הנפש לציבור, ובעיקר לבני משפחות הקרובות של קונטאר ושותפיו.

אמנם, בסיכומו של המשא ומתן נאלצה ישראל לשלם מחיר שהיה כבד בצד הסמלי-ערכי, אך מחירה הכולל של העסקה היה נמוך הרבה יותר מהמחיר שביקש נצראללה להשיג. להבדיל מיומרתו לסחוט מישראל את שחרורם של מאות אסירים פלסטינים, בהם בכירים שרצחו ישראלים רבים, ואת שחרורם של אסירים ערבים שאינם לבנונים. גם אם נותנים את הדעת להישגו של נצראללה לעמוד בהתחייבותו להביא לשחרור כל האסירים הלבנונים שהוחזקו בידי ישראל, נאלץ נצראללה להסתפק בהישג קטן בהיקפו הרבה יותר מזה שנדרש.

בפרספקטיבה של כשנה וחצי מאז מימוש העסקה נראה כי עיקר נזקה היה קצר מועד, ובעיקרו רגשי, ולא הייתה לה השפעה כלשהי על הגדלת דרישות חמאס מישראל.⁸ העסקה לא עוררה, בטווח הקצר, ניסיונות חטיפה מוגברים מצד חזבאללה או מצדם של ארגונים פלסטיניים. גם סמיר קונטאר, שדיבר בהתלהמות על כוונתו לחזור ולהילחם בישראל, לא עשה זאת והוא אינו נתפס כאיום כלשהו או תוספת כוח משמעותית לעצמת הארגון וליכולותיו באופן שעלול להזיק לביטחון ישראל. הנזק העיקרי מצוי אם כן, בעיקר בתחום התעמולתי-פניסתי, שהוא בלתי נמנע בעסקות מסוג זה.

הדילמות של ישראל במשא ומתן עם חמאס

חטיפת החייל גלעד שליט ב-25 ביוני 2006 חייבה את ישראל להיכנס למשא ומתן עם חמאס. לראשונה היה אז ברשות הארגון חייל ישראלי חי. מאז חטיפת שליט לעזה ונכון ליולי 2010, כשלו כל ניסיונותיה של ישראל לאתר את מקום הימצאו וליצור אופציה צבאית לשחרורו, ולכן כל שנותר לישראל היה לנהל משא ומתן על שחרורו, ובתמורה לשחרר אסירים פלסטינים. אם כן, מטרת ישראל במשא ומתן הייתה למזער ככל שניתן

את מספרם של המשוחררים, ובעיקר למנוע את הכללתם ברשימה של האסירים שהיא הגדירה "מסוכנים ביטחונית" או "בעלי משמעות סמלית-ערכית שלילית".

השלב הראשון של המשא ומתן בין ישראל ובין חמאס נמשך בין אוגוסט 2006 למארס 2009, בניהולו של עופר דקל, בד בבד עם ניהולו את המשא ומתן עם חזבאללה. בשלב הזה במשא ומתן, שנוהל בתיווך מצרים, הציב חמאס את דרישות היסוד שלו: שחרור 1,400 עצירים מכמה ארגונים פלסטיניים, ובראשם 450 אסירים השפוטים למאסרי עולם בעוון רצח ישראלים, כולל אזרחים ישראלים ממוצא ערבי ומזרח-ירושלמים, נשים וקטינים וכן חברי הפרלמנט מטעם התנועה שנכלאו בישראל. מתחילתו של המשא ומתן עמד חמאס על כך שהוא יהיה זה אשר יקבע את שמות האסירים שישוחררו – ולא ישראל.

במשא ומתן חלו כמה השהיות, כאשר נתקלו הצדדים בנקודות מחלוקת אשר לא יכלו להתגבר עליהן או עקב התרחשויות ביטחוניות חיצוניות למשא ומתן. ההפסקה הממושכת ביותר נגרמה בעקבות השתלטות חמאס על רצועת עזה ביוני 2007, אשר נתפסה כאיום על ישראל, פגעה ביחסי חמאס עם הרשות הפלסטינית, ובעיקר עם מצרים המתווכת. לאחר מבצע "עופרת יצוקה" בעזה (ינואר 2009) ובעקבות המצוקה שנקלע אליה חמאס, חודשו דיוני השלב הראשון של המשא ומתן בחסות מצרים. משלחת ישראל ומשלחת חמאס התכנסו בקהיר באמצע מארס 2009, ובתיווך פעיל של מצרים קיימו משא ומתן אינטנסיבי. המתווכים המצרים נעו בין חדרי המשלחות הסמוכים כדי להביאו לידי גמר בהסכם חתום.

במשלחת הישראלית בקהיר השתתף, מלבד המתאם דקל, גם ראש השב"כ יובל דיסקין, אשר ראש הממשלה אולמרט ייפה את כוחם לסכם עסקה, תוך כדי ניצול מרחב הגמישות המרבי שהייתה ישראל מוכנה לו. מצד חמאס השתתפו במשלחת מחמוד א-זאהר, חבר הלשכה המדינית של חמאס, נציג מטעמו של מזכ"ל התנועה חאלד משעל, אחמד ג'עברי, ראש הזרוע הצבאית של הארגון המחזיק בפועל בשליט, וסגנו של ג'עברי.

המשא ומתן בקהיר התמקד בעיקר בשמות 450 האסירים שביקש חמאס לקבל מידי ישראל על פי קביעתו. מתוך הרשימות שהגיש חמאס הסכימה ישראל לשחרר 325 אסירים, אשר שמותיהם היו מקובלים עליה. ישראל עמדה על כך שכ-140 מהמשוחררים יגורשו לחו"ל. ישראל התנגדה נחרצות לשחרור 125 "אסירים כבדים", אשר נשפטו למאסרי עולם על שום היותם אחראים למותם של מאות ישראלים בפיגועי טרור אשר בוצעו מראשית שנות התשעים, בעיקר בזמן האנתפאדה השנייה. עם ה"אסירים כבדים" נמנו ערבים אזרחי ישראל, שישאל סירבה עקרונית לדון בעניינם

עם חמאס, וכן פלסטינים תושבי מזרח ירושלים (אף שכמחווה של הרגע האחרון הסכים ראש השב"כ דיסקין לשחרר שישה מזרח-ירושלמים ולגרשם, אם יסוכמו כל שאר הנושאים ותיחתם העסקה). מנגד, עבור חמאס היו 125 האנשים האלה מי שעמדו בראש רשימת המבוקשים שלהם לשחרור. חמאס גם גרס כי ערבים ישראלים ומזרח-ירושלמים הם חלק מבני העם הפלסטיני ולכן צריכים להיות חלק מהעסקה. למרות הלחץ הציבורי הכבד בישראל לסיים את הפרשה ולשחרר את שליט, ראה ראש הממשלה אולמרט בשחרורם של כל אלה קו אדום, ואותו הוא סירב לחצות. חמאס סירב להיענות להצעת ישראל והמשא ומתן נפסק עד חידושו ביולי 2009.

המשא ומתן חודש ונכנס לשלב השני לאחר מינויו של בנימין נתניהו לראשות הממשלה. חגי הדס, מבכירי המוסד לשעבר, מונה למנהל המשא ומתן מטעמו של נתניהו. תיווך המצרים הוחלף בתיווך של גרמנים בראשות גרהארד קונראד, שהיה בעל רקע וניסיון מוכחים לאחר שהביא לידי גמר חיובי את העסקה האחרונה עם חזבאללה.

מהפרטים שפורסמו בתקשורת על מצב המשא ומתן הנוכחי נראה כי בשלב זה הוסכמה בין שני הצדדים מסגרת ההסכם. העסקה הנרקמת תכלול בסך שחרור של אלף אסירים פלסטינים, מהם 450 שישוחררו על פי הסכמה ואישור של ישראל במהלך הראשון בתמורה לשחרור שליט. בשלב השני תשחרר ישראל עוד 550 אסירים, שהיא בלעדית תקבע את שמותיהם. הללו ישוחררו כמחווה לאבו מאזן ולמצרים. ברשימה זו יכללו גם נשים וילדים.⁹

באוקטובר 2009, כחלק ממאמץ לבסס אמון בין הצדדים, מסר חמאס לישראל קלטת וידאו שניתן בה לראשונה אות חיים עדכני מצולם של החייל החטוף. בתמורה שחררה ישראל 21 נשים אסירות לידי חמאס בגדה ובעזה.

על פי הנהג הרווח בישראל, בייחוד בשנים האחרונות, לווה גם השלב השני של המשא ומתן בדיווחים צמודים של כלי התקשורת בישראל, שככלל נקטו עמדה התומכת בסיום הפרשה בהקדם האפשרי.

לקראת נובמבר 2009 נוצר הרושם כי המשא ומתן מגיע לידי גמר חיובי, אך בחודש דצמבר נמסר כי שוב הגיעו הצדדים למבוי סתום בשל מה שנראה כפערים מהותיים סביב שחרורם של אותם 125 אסירים "כבדים" וסביב שאלת גירושם של כמאה מכלל המשוחררים האחרים, לחו"ל או לעזה. למרות המבוי הסתום שנקלעו אליו השיחות, נראה מהתבטאויות פומביות של בכירים משני הצדדים כי בכל זאת הם לא סתמו את הגולל על האפשרות למימוש העסקה.¹⁰ ייתכן כי הדבר נובע מכך שהפערים אינם נתפסים בעיניהם כבלתי ניתנים לגישור או משום ששני הצדדים אינם

מעוניינים להיתפס כמי שהיו אלה שסיכלו את העסקה והם ממתינים לחידוש המשא ומתן בתנאים טובים יותר עבורם.¹¹

לעומת המחיר הנמוך יחסית שנאלצה ישראל לשלם לחזבאללה בעבור החזרת חייליה ההרוגים, מחיר העסקה עם חמאס כבד ומורכב הרבה יותר, הן בשל מספרם הרב של האסירים ששחרורם נדרש על ידי חמאס והן בשל חומרת העברות הנזקפות לחובת האסירים האלה. הדילמות הניצבות בפני מקבלי ההחלטות בישראל, ובראשם ראש הממשלה נתניהו, בתגובה לדרישות חמאס, נמצאות הן במישור הביטחוני והן במישור הסמלי-ערכי, והן נוגעות גם לדימויה הבינלאומי של ישראל כמדינה אשר אינה נכנעת לטרור.

בהיבט הביטחוני קיים חשש כי רבים מהאסירים המבוקשים לשחרור, שהם בעלי כושר מנהיגות ויכולת מבצעית, עלולים לחזור מיד לאחר שחרורם להנהיג מחדש חוליות טרור. מלבד זה, הדרישה לשחרר רבים מהם לבתייהם בגדה עלולה לחזק הן את תשתיתו הצבאית המבצעית של חמאס והן את מעמדו הפוליטי, במאבק המתחולל בינו ובין פת"ח על השלטון בגדה ובכלל. בצד הסמלי-ערכי, שחרור של עשרות אסירים בכירים אשר היו אחראים לרצח ישראלים ואשר ריצו שנים מועטות בלבד בכלא הישראלי (בעיקר כאלה שנכלאו בזמן האנתפאדה השנייה ונשפטו לכמה מאסרי עולם) יעביר מסר מעודד לאלה המבקשים לחקותם. שחרור של המוני אסירים כמוכן גם יפגע פגיעה קשה ברגשות הציבור הישראלי בכלל ובמשפחות שכולות רבות בפרט. אי-אפשר לבטל גם את חוסר רצונו של ראש הממשלה נתניהו לפגוע בתדמיתו האישית ובדימויה הבינלאומי של ישראל בהנהגתו, הנתפסת כמופת ללחימה בלתי מתפשרת בטרור, בייחוד מאחר שהוא אישית נחשב אחד ממבטאיה הראשיים של המדיניות הזו (כמו שהדבר בא לידי ביטוי בנאומים שנשא ובספרו על הטרור והמלחמה נגדו). שיקול זה בולט שבעתיים על רקע המערכה הגלובלית נגד הטרור האסלאמי הפונדמנטליסטי. חתימתו של נתניהו על הסכם שיתפרש ככניעה לחמאס עלולה להיתפס כמשרתת את הכוחות התומכים בטרור העולמי.

מנגד עומד על הכף גורלו של חייל-לוחם שנפל בשבי האויב ומצפה למילוי חובתה של מדינת ישראל כלפיו וכלפי משפחתו, כחלק מהמורשת והאתוס של ישראל, שלפיהם אין מפקירים שבויי בידי חוטפיו ועושים את כל המאמצים לשחררו במהירות האפשרית. לשמירה על הערך הזה יש חשיבות מוראלית ומוסרית מהמעלה הראשונה בקרב הציבור הישראלי בכלל, ובקרב משפחות החיילים, הנקראים לשאת בנטל הביטחוני ולהתנדב לשירות בצה"ל בסדיר ובמילואים, בפרט.

גם בצמרת חמאס קיימים חילוקי דעות אם לקבל את העסקה שישראל מציעה בתנאים שאישר הקבינט הביטחוני הישראלי בדצמבר 2009 ושאותה מסר המתווך הגרמני לחמאס כעמדתה הסופית של ישראל, או לדחותה, ובכך לוותר על שחרור אלף אסירים ולהמתין לשינוי עתידי אפשרי במדיניותה של ישראל בעניין זה. אמנם חמאס קשוב לרחשי לב הציבור הפלסטיני בכלל ולתומכיו בעזה בפרט, המשוועים לראות את בניהם ובנותיהם האסירים או לפחות כמה מהם משתחררים לאלתר. למרות זאת, אין בכוחו של הציבור הפלסטיני התומך בעסקה להשפיע על הנהגת הארגון, ובעיקר לא על הגורמים המתנגדים לקבלת התנאים שהציבה ישראל, לשנות את עמדתם. נראה כי בשלב זה ידם של המתנגדים גוברת על אלה בקרב הנהגת הארגון המבקשים להסתפק בהישג ההיסטורי של שחרור מספר כה גבוה של אסירים, והם מודרכים על ידי הערכה כי בעתיד יוכלו להפעיל מנופי לחץ נוספים על ישראל באמצעות חטיפת חיילים או אזרחים.

על כל פנים, אפשר להניח כי גם כאשר תבוצע לבסוף עסקת החילופין, ביטחונה הלאומי הכולל של ישראל אינו צפוי להיפגע דרמטית, למרות המחיר הכבד, בעיקר בהיבט הסמלי-ערכי ובהיבט הרגשי, הכרוכים בשחרור אסירים פלסטינים תחת סחיטה. אך בתמורה למחיר זה יחזקו שוב הערך המסורתי של ישראל של אי-הפקרת לוחמים בשבי האויב ואתוס הערבות הדדית, אשר ערכם וחשיבותם לביטחון ישראל אינם נופלים מהמחיר שישולם. עסקאות כאלה הן תמיד חלק ממכלול של סיכונים מחושבים שישראל נאלצת לקבל עליה בהתמודדותה המתמשכת בטרור, והעסקה שעל הפרק – כמו קודמותיה – אינה צפויה להיות גורם מפר איזון משמעותי ביחסי הכוחות בין הצדדים. עם זאת, בשל הדילמות כבדות המשקל המתעוררות במשא ומתן, על סבך מרכיביהן הביטחוניים, הפוליטיים, הערכיים והציבוריים, התעורר צורך להגדיר עקרונות לקבלת החלטות בנושא. ועדה ממלכתית בראשות השופט שמגר הוסמכה להידרש לסוגיה ולגבש עמדה עקרונית בנוגע אליה.

סיכום

לשתי מערכות המשא ומתן שניהלה ישראל בשנתיים האחרונות מול חזבאללה וחמאס – האחרונה נמצאת עדיין בתהליך גיבוש – יש משמעויות שונות בנוגע לאפשרות הסבירה שישראל תעמוד גם בעתיד בפני חטיפות נוספות מצד יריביה. מול חזבאללה "נסגר חשבון"; העצורים הלבנונים שוחררו עד האחרון שבהם בעסקה, שנחתמה בקיץ 2008. מנגד, גם אם תבוצע העסקה בין ישראל לחמאס, ייוותרו בבתי הכלא בישראל 6,000 אסירים פלסטינים. חזבאללה, הממשיך לסייע לארגונים הפלסטיניים לבצע

טרור, עלול להתפתות ולבצע פעילות חטיפה כדי להמחיש את תמיכתו זו. הפיתוי לחזור לזירת החטיפות עלול להתגבר גם במקרה של התפרצות עימות צבאי נוסף בין חזבאללה לישראל, אולם מחיר חטיפה, בייחוד בשל נסיבות פריצתה של מלחמת לבנון השנייה, נהיר למנהיגו, ועשוי להרתיעו מכך.

אין ספק שתמונות של אסירים פלסטינים משוחררים, עם מימוש עסקת שליט, יעניקו לחמאס יתרונות רבים, בעיקר תעמולתיים. תוצאה זו עלולה לגרות את רצונם, הקבוע ממילא, של ארגונים פלסטיניים לחטוף עוד חיילים או אזרחים ישראלים כדי לשחרר את ההישג ולהביא לשחרורם של האסירים הנותרים מבתי הכלא בישראל. עם זאת, יש לזכור כי גם חמאס וגם ארגונים פלסטיניים נוספים, דוגמת הג'האד האסלאמי וכן חוליות סוררות מקרב פת"ח או גורמי ג'האד עולמי שממשיכים לנסות לחטוף ישראלים, אינם צפויים לחדול מכך. נושא שחרור האסירים הוא עניין קבוע העומד על סדר יומם, מלבד התשת הציבור בישראל והשפלת ממשלתה.

הטקסיות והתעמולה הנלוות לעסקת חילופי שבויים צפויות לתת תנופה מוראלית למוטיבציה הקבועה של הארגונים הפלסטיניים לחטוף ישראלים ולעורר את התחרות הקיימת ביניהם. לארגונים היריבים לחמאס יש מטרה ברורה: להוכיח לחמאס כי דרכם המיליטנטית עדיפה מדרכו, בייחוד כאשר הוא מרסן, בשלב זה לפחות, את הפעילות הצבאית שלו מעזה כלפי ישראל ומנסה לשחרר את האסירים הפלסטינים בדרך של משא ומתן.

האם התשלום שנגבה מישראל בידי חזבאללה בעבור החזרת גופות חייליה אהוד גולדווסר ואהוד רגב ז"ל יעודד בעתיד חטיפות חיילים, ואפילו את הריגתם, מתוך ידיעה כי ישראל תשלם גם עבור גופותיהם? ולחלופין, האם תשלום גבוה של אסירים פלסטינים, ובהם גם כאלה שהיו מעורבים ברצח ישראלים, בתמורה לשחרור חייל שבוי חי, ייצור גל חדש וגובר של ניסיונות חטיפה? אי-אפשר לספק לשאלות אלה מענה מוחלט. עם זאת, ברור כי היעדר פתרון לסוגיית אלפי האסירים הפלסטינים הכלואים בישראל ימשיך להיות גחלת לוחשת, בין שאר מרכיבי הסכסוך הממתינים לפתרונם. ייתכן שסוגיה זו צריכה להיפתר כחלק ממשא ומתן כולל בין ישראל לשותפיה הפלסטינים, אולי כסעיף הומניטארי, אך יש להתנות זאת בניהולו בערוץ הפוליטי, ולא במישור הצבאי.

תהיינה אשר תהיינה מסקנותיה והמלצותיה של ועדת שמגר, שדנה בעקרונות מדיניותה של ישראל בסיטואציות מיקוח עתידיות, ברור כי המבחן האמתי יהיה ביכולתן של ממשלות ישראל ליישמן בפועל ולעמוד בלחץ הצפוי מצד המשפחות,

התקשורת והציבור בכללו להביא לשחרור השבויים גם במחיר שחרור אסירים רבים – כמו שאירע פעמים רבות בעבר.

הערות

1. אמיר רפפורט, "2,101 ימים", **מעריב**, 29 בינואר 2004.
<http://www.mia.org.il/archive/040129mah.html>
- חגי עינב, "ראש הנקרה: 60 גופות הועברו ללבנון". Ynet, 9 בינואר 2004.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2866880,00.html>
- 2 "כרוניקה של חטיפה ורצח חיילים", Ynet, 28 ביולי 2003.
<http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-2708596,00.html>
- 3 עלי ואקד, "החמאס דורש לשחרר כל האסירות תמורת מידע", Ynet, 26 ביוני 2006.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3267670,00.html>
- 4 חיים איסרוביץ, "חזבאללה חושף: כך חטפנו את רגב וגולדווסר", nrg, 12 ביולי 2007.
<http://www.nrg.co.il/online/51/ART1/607/994.html>
- 5 המרכז למורשת המודיעין, מרכז המידע למודיעין ולטרור (מל"מ), 16 ביולי 2008.
http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/Hebrew/heb_n/html/hezbollah_001.htm
- 6 שירות בתי הסוהרת ארגון כליאה לאומית רשימת שחרור אסירים, 18 באוגוסט 2008.
http://www.ips.gov.il/NR/rdonlyres/E401CCB9-9A84-4942-BE3E-EAF6F1E5F0A9/0/list_180808c.pdf
- 7 המרכז למורשת המודיעין, מרכז המידע למודיעין ולטרור (מל"מ), 16 ביולי 2008.
http://www.terrorism-info.org.il/malam_multimedia/Hebrew/heb_n/html/hezbollah_001.htm
- 8 פגישה עם עופר דקל, 13 במאי 2009.
- 9 אביעד גליקמן, "המדינה לבג"ץ: 980 אסירים ישוחררו תמורת שליט", Ynet, 29 בנובמבר 2009.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3812449,00.html>
- 10 עמוס הראל, "עד סוף החודש יתחדש המו"מ לשחרור שליט", **הארץ**, 7 בפברואר 2010; רון בן ישי, "עסקת שליט, תורו של חמאס להזיע", Ynet, 9 בפברואר 2010.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3831540,00.html>
- 11 Isabel Kershner, "Netanyahu plays Down Talk of a Prisoner Exchange," *New York Times*, November 23, 2009, <http://www.nytimes.com 2009/11/25/world/middleeast/25mideast.html>.